EN HAYIRLI AZIK

Takva

CEMAZİYEL EVVEL 1448

Kasım Sayı 2026 70

MÜNAFIKLARIN ÖZELLİKLERİ - 9 -

MENFAAT Kardeşliği

Bilal Özbuğday

Takva

Kasım 2026

Dergi İçerisinde Yer Alan Yazılardan İlgili Yazar Mesuldür. Kaynak Gösterilerek Alıntı Yapılabilir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

Bismillahirrahmanirrahim

Hamd, ancak Allah (cc) içindir. O'na hamd eder, O'ndan yardım ve mağfiret dileriz. Nefislerimizin şerrinden, amellerimizin kötülüğünden O'na sığınırız. Allah (cc) kimi hidayete erdirirse onu saptıracak, kimi de saptırırsa onu hidayete erdirecek yoktur. Salat ve selam da O'nun, bizlere rehber olması için gönderdiği peygamberi Muhammed'e (sav) olsun.

Münafıkların belirgin özelliklerinden biri de menfaatlerini her şeyin üzerinde tutmalarıdır. Onlar için ilişkilerin devamlılığı, elde edilen faydayla doğru orantılıdır. Menfaat gördükleri yerde yakınlık gösterir, çıkarları sona erdiğinde ise mesafelerini koyarlar. Ne yazık ki bu anlayış, yalnızca münafıklara has bir tavır olarak kalmamış, zaman zaman Müslümanların arasındaki kardeşlik hukukuna da sirayet etmiştir...

İlim, insanı cehaletin karanlığından çıkarıp hakikatin aydınlığına ulaştıran kıymetli bir nimettir. Ancak her nimet gibi ilim de muhafazaya muhtaçtır. Bir kimsenin ilim sahibi olması, onun bu nimetten hakkıyla istifade ettiği anlamına gelmez. Zira ilim; ihlasla beslenmediğinde gösterişe, tevazuyla korunmadığında kibre, amel ile desteklenmediğinde ise sahibinin aleyhine bir hüccete dönüşebilir...

Dergimizin içerisindeki, kıymetli yazarlarımızın, özenle hazırladıkları diğer yazılarımızı da okumanız ve faydalanmanız ümidiyle...

Başarı Allah'tandır.
Velhamdulillahi Rabbil âlemin...

Editör

Menfaat Kardeşliği

Bilal Özbuğday

Takva

Kasım **2026**
70. Sayı

takvadergisi.org

Münafıkların özelliklerinden birisi de onların menfaatçi olmalarıdır.

Kendi çıkarlarına uygun davranmayı öncelemeleri onların temel özelliklerinden ve yapılarındandır. Bu özellik ne yazık ki Müslümanların da üzerine sirayet eden ve yaygın olarak görülen bir özelliktir. İnsanlar birbirlerinden menfaatleri, faydaları söz konusu olduğunda muhatap olmakta, fayda kesildiğinde ise birbirlerinden uzaklaşmaktadırlar.

Münafıkların ön safta oldukları zamanki tavırları ile arkada kaldıkları zamanki tavırları birbirinden farklıdır. Çünkü önde olmalarında onlar için bir menfaat söz konusudur. Belli bir makama sahip olduklarındaki tavırları ile sıradan bir birey olup da menfaat elde edemediklerinde gösterdikleri tavır farklıdır. Rabbimiz şöyle buyurmaktadır;

وَمِنْهُمْ مَنْ يَلْمِزُكَ فِى الصَّدَقَاتِ فَاِنْ اُعْطُوا مِنْهَا رَضُوا وَاِنْ لَمْ يُعْطَوْا مِنْهَا اِذَا هُمْ يَسْخَطُونَ

"İçlerinden sadakalar konusunda sana dil uzatanlar da vardır. Kendilerine ondan bir pay verilirse hoşnut olurlar; eğer kendilerine ondan bir pay verilmezse hemen kızarlar."[1]

Ayet açık bir şekilde kendilerine bir menfaat sağladıklarında muameleden razı olduklarını, verilmediğinde ise öfkelendiklerini bizlere ifade etmektedir.

Bu ayetin kimin hakkında indiği ile ilgili bir ihtilaf söz konusudur. Kimi müfessirler bu ayetin münafıklar hakkında indiğini söylerken kimi müfessirler ise Haricilerin başı olan zat hakkında indiğini söylemişlerdir. Önceki ayetler ve sonrasındaki ayetler ile birlikte değerlendirildiğinde münafıklar hakkında inmiş olma ihtimali çok daha fazladır.

Münafıklar ile ilgili indiğine dair rivayette şöyle geçmektedir;

"Bunların, münafık bir topluluk oldukları söylenir. Onlar, Allah'ın Resulünün kendilerine sadakalardan (zekât gelirlerinden) vermesini istiyorlardı. Ancak onlar, zekât almaya ehil kimseler olmadıkları için Rasulullah'ın onlara bu mallardan vermesi caiz değildi. Bunun üzerine onlar, sadakaların dağıtımı konusunda Rasulullah'ı eleştirdiler ve 'O, bu malları kendi akrabalarına ve sevdiği kimselere tahsis ediyor' dediler. Bu görüşü destekleyen delil, Allah azze ve cellenin 'Eğer kendilerine onlardan bir şey verilirse razı olurlar; kendilerine onlardan bir şey verilmezse hemen öfkelenirler' buyruğudur. Allah Teâlâ, bu kimselerin zekât mallarında herhangi bir paylarının bulunmadığını bildirmiştir. Zira zekât, ancak fakirlere, yoksullara ve ayette zikredilen diğer sınıflara aittir."

Yani onlar kendilerine bir şey isteyip de alamadıklarından huzursuzluk çıkarırlar. Aldıklarında ise gayet mutludurlar.

Bu ayet ile ilgili değinilmesi gereken hususlardan birisi de لَمْـز kelimesidir. Bu kelime "dil uzatanlar" olarak tercüme edilmiştir. Ancak bu kelime sadece insanın dili ile birisini ayıplaması ya da kınamasını ifade etmez. Dil ile, göz ile, işaret ile, el ile ayıplamak anlamlarının tamamını kapsamaktadır. Dolayısıyla o münafıklar tüm vesileler ile Rasulullah (sav)'i eleştirmekte idiler.

Yine başka bir ayette Rabbimiz şöyle buyurmaktadır;

سَيَقُولُ الْمُخَلَّفُونَ اِذَا انْطَلَقْتُمْ اِلٰى مَغَانِمَ لِتَاْخُذُوهَا ذَرُونَا نَتَّبِعْكُمْ يُرِيدُونَ اَنْ يُبَدِّلُوا كَلَامَ اللّٰهِ قُلْ لَنْ تَتَّبِعُونَا كَذٰلِكُمْ قَالَ اللّٰهُ مِنْ قَبْلُ فَسَيَقُولُونَ بَلْ تَحْسُدُونَنَا بَلْ كَانُوا لَا يَفْقَهُونَ اِلَّا قَلِيلًا

[1] (Tevbe, 58.)

"Savaştan geri bırakılanlar, siz ganimetleri almaya giderken 'Bırakın biz de sizinle gelelim' diyeceklerdir. Onlar Allah'ın sözünü değiştirmek isterler. De ki: 'Siz bizimle asla gelmeyeceksiniz. Allah, önceden böyle buyurmuştur.' Onlar 'Bizi kıskanıyorsunuz' diyeceklerdir. Hayır, onlar pek az anlarlar."[2]

Bu ayette ise münafıkların meşakkatini çekmemelerine rağmen ganimetten talep etmelerinden bahsetmektedir. Savaşmak, mücadele etmek, Allah yolunda koşturmak meşakkatli işlerdendir. Nefsin hoşlanmadığı ancak Allah azze ve cellenin emrettiği şeylerdendir. Nefsin istememesine rağmen istenilen emirleri hiçbir mazeret ileri sürmeden yapmaya çalışmak bir tercih ve irade ortaya koymak ile mümkün olur. Bu durum münafıklar ile sadık müminleri birbirinden ayıran bir özelliktir.

İslami camiada has münafık vasfını vermesek de Müslümanlara hizmet etmek ya da dava yolunda gerekli meşakkati çekmeyip aleyhlerine olan tüm durumlardan sıyrılıp bir fikir beyan etmek söz konusu olduğunda söz söylemek isteyenler ya da sözü geçeceğinde ortaya çıkan kimseler de yok değildir. Aleyhte olan bir durum olduğunda ortadan kaybolmak lehte bir durum söz konusu olduğunda ise tekrar ortaya çıkmak menfaatcilik değildir de nedir!

Müslümanların eşyası taşınacağında, mescitlerinin temizliği yapılacağında, infak edilmeye ihtiyaç olduğunda, hafta sonlarından, gecelerinden fedakârlık etme gerektiğinde ortada olmayanlar kendileri evleneceğinde, çocuklarını evlendireceklerinde ya da ticari bir kazanım, çevre gerekli olduğunda veya çocuklarının eğitimleri ile alakalı bir fayda elde edeceklerinde hemen Müslümanların yanlarına sokuluvermektedirler.

Davanın her zamanda ve mekânda zorlukları, meşakkatleri vardır. Bazı zamanlar da vardır ki rahatlık, genişlik ve bolluk zamanlarıdır. Esasen dünya hayatı boyunca dava adamları için bir rahat yoktur. Ancak dünyada elde edilen bazı menfaatlerden dolayı bazen rahatlamalar olur. İşte böylesi zamanlarda da zorluk zamanlarında da var olmak imanın bir gereğidir. Rahatlıkta olup zorlukta olmamak ise nifakın bir alametidir. Bakın başka bir ayette Rabbimiz şöyle buyurmaktadır;

وَاِنَّ مِنْكُمْ لَمَنْ لَيُبَطِّئَنَّ فَاِنْ اَصَابَتْكُمْ مُصِيبَةٌ قَالَ قَدْ اَنْعَمَ اللّٰهُ عَلَيَّ اِذْ لَمْ اَكُنْ مَعَهُمْ شَهِيدًا

"Şüphesiz aranızda öyle kimseler var ki, (onların her biri savaşa gitme konusunda) hakikaten pek ağır davranır. Eğer başınıza bir musibet gelirse 'Allah, bana lütfetti de onlarla beraber bulunmadım' der."[3]

Bolluk anında birlikte olmak, zor anlarda ise sıvışmak bir nifak alametidir. Bunun nifak alameti olmasının sebebi menfaatçi davranmaktır. Müslümanlar davaları hakkında da Müslüman kardeşlerine olan tutumlarında da menfaatçi davranamazlar, davranmamalıdırlar.

Bugün çoğu Müslümanın Müslümanların arasındaki kardeşlik hukukunun tam yerine getirilmediğinden ötürü dert yandığını görürüz. Ama Müslümanların birçoğu kardeşlik hukuku hakkında menfaatçi davranmaktadır. Hani bir kıssa anlatılır ya sahtekâr tüccara "İki kere iki kaç eder?" diye sormuşlar da tüccar "Alacak mıyız? Yoksa satacak mıyız?" diye cevap vermiş.

[2] (Fetih, 15.)

[3] (Nisa, 72.)

Bugün bazı Müslümanlar birbirlerinin kardeşliklerini eleştiriyorlar ama menfaatçi bir tutuma sahip oldukları için o sahtekâr tüccar gibi davranıyorlar. Yani "Kardeşlik görecek miyiz yoksa kardeşlik gösterecek miyiz?" diye düşünmektedirler.

Kardeşlik görecek isek Abdurrahman İbni Avf'ın kardeşinin yaptığı gibi bir kardeşlik görmek istiyoruz ama kardeşliği biz gösterecek isek kafamıza göre keyfimizin istediği kadar yapmaktayız.

Her birimiz kendimize sorduğumuzda ümmetin bir parçası olarak kendimizi tanımlamaktayız. Ancak zorluk zamanlarında ve ümmetimizin bizlere ihtiyacı olduğunda neler yaptığımızı acaba hiç düşündük mü? Kendimizi nispet ettiğimiz ümmetin bir parçası olmak neleri gerektirir hiç düşündük mü? İnsanlar bir fayda elde edeceklerinde ümmetin ferdi olarak kendilerini tanımlıyorlar ama ümmetin kendilerinden hiçbir şey istediğini düşünmüyorlar.

Hiç mescitlere uğramayan, Müslümanlar ile bağı olmayan kimseler, bir ticari anlaşmazlık yaşadıklarında, bir şer'i muamele için ilim talebesine ve Müslümanlara ihtiyaç hissettiklerinde "Ümmet Nerede" diye sorgulamaktadırlar. Onlara şunu sormak lazım; "Ümmet ve ümmetin mazlumları dertler içinde boğulurken siz neredeydiniz?"

Rabbimiz münafıkların menfaatçilikleri ile alakalı başka bir ayette ise şöyle buyurmaktadır;

اَلَّذِينَ يَتَرَبَّصُونَ بِكُمْ فَإِنْ كَانَ لَكُمْ فَتْحٌ مِنَ اللّٰهِ قَالُوا اَلَمْ نَكُنْ مَعَكُمْ وَإِنْ كَانَ لِلْكَافِرِينَ نَصِيبٌ قَالُوا اَلَمْ نَسْتَحْوِذْ عَلَيْكُمْ وَنَمْنَعْكُمْ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ فَاللّٰهُ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ

وَلَنْ يَجْعَلَ اللّٰهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا

"Onlar sizi gözetleyip duran kimselerdir. Eğer Allah tarafından size bir fetih (zafer) nasip olursa 'Biz sizinle beraber değil miydik?' derler. Şayet kâfirlerin (zaferden) bir payı olursa 'Size üstünlük sağlayıp sizi müminlerden korumadık mı?' derler. Allah, kıyamet günü aranızda hükmünü verecektir. Allah, müminlerin aleyhine kâfirlere hiçbir yol vermeyecektir."[3]

Münafıklar iki tarafı da idare ettikleri için daima zarardan ve kayıptan uzak kalma, menfaati ve kazancı yakalama arzusu, tertibi ve taktiği üzerinde olurlar. Ancak günün sonunda müminler hem bu dünyada hem ahirette kazanan taraf olur. Münafıklar her ne kadar bu dünyada bir menfaat elde etseler ya da o menfaati kovalıyor olsalar da en nihayetinde kaybedeceklerdir.

Sözlerimi merhum Seyyid Kutub (rahimehullah)'ın bu ayetin tefsirinde söyledikleri ile noktalamak istiyorum:

"Bu son derece antipatik bir tablodur. Önce münafıkların gizliden Müslümanların aleyhinde kötülükler tasarladıklarını ve başlarına belalar açmaya çalıştıklarını göstermektedir. Buna rağmen onlar, şayet Allah Müslümanlara zafer ve nimet nasip ederse onlara sevgi gösterisinde bulunuyorlar ve o zaman şöyle diyorlar; Biz sizinle beraber değil miydik?

Bazen çıkıp safları yardımsız bırakıyorlarsa birtakım karışıklıklar çıkarıyorlarsa da, savaş alanına beraberce çıkmış olmalarını kastediyorlar. Ya da kalplerinin onlarla birlikte olduğunu söylemeye çalışıyorlar. Arkadan yardımcı olduklarını, kendilerini koruduklarını kastediyorlar.

[4] (Nisa, 141.)

"Ama eğer kâfirler üstünlük sağlarsa (bu kez onlara), 'Sizin tarafınızı tutmadık mı, müminlere karşı size destek vermedik mi?' derler."

Kendilerine sığındıklarını, yardımcı olduklarını, geriden destek olduklarını, müminleri yardımsız bırakıp safları karıştırdıklarını kastediyorlar. İşte böyle, bukalemun gibi, yılan gibi renkten renge giriyorlar. İçlerinde zehir, dillerindeyse yağ. Ancak onlar buna rağmen oldukça zayıftırlar. Bu aşağılık, bu iğrenç görünümleri, mümin gönüllerin iğrenmesine neden oluyor. Kuşkusuz bu da ilahi sistemin mümin gönüllere özgü kazandırdığı bir özelliktir.

Peygamberimizin (sav) münafıklar konusunda Rabbinin direktifiyle başvurduğu taktik; görmezlikten gelerek yüz çevirerek, müminleri sakındırarak, onlara karşı uyanık olmalarını sağlayarak bu aşağılık kampı etkisiz hale getirmekti. Bununla beraber burada, onları yüce Allah´ın ahiretteki hükmüne havale etmektedir. Böylece üzerlerindeki perde kalkıp Müslümanlara kurdukları tuzakların cezasını çekeceklerdir."[5]

Velhamdulillahi rabbil alemin...

[5] (Fizilalil Kur'an.)

İlmin Afetleri - 1
İhlassızlık, Unutmak ve Hükmü Ötelemek

Burak Gültepe

Takva

Kasım 2026
70. Sayı

takvadergisi.org

Hayatta her nimetin bir afeti, her güzelliğin bir tehdidi vardır. Toplumlar cehaletle, aileler felaketlerle, kurumlar ise varlık sebeplerini kaybetmekle yıkılır. Aynı şekilde ilmin de onu değerinden düşüren, bereketini azaltan ve sahibini tehlikeye sürükleyen birtakım afetleri vardır.

Cehalet ilmin yokluğundan doğar fakat ilmin afetleri, bazen cehaletten daha büyük zararlara yol açabilir. Bu sebeple Müslüman, ilim öğrenmek kadar onu afetlerden korumayı da önemsemelidir. Öncelikle şu hadisle başlayalım:

وَرَجُلٌ تَعَلَّمَ الْعِلْمَ وَعَلَّمَهُ، وَقَرَأَ الْقُرْآنَ، فَأُتِيَ بِهِ فَعَرَّفَهُ نِعَمَهُ فَعَرَفَهَا، قَالَ: فَمَا عَمِلْتَ فِيهَا؟ قَالَ: تَعَلَّمْتُ الْعِلْمَ وَعَلَّمْتُهُ، وَقَرَأْتُ فِيكَ الْقُرْآنَ، قَالَ: كَذَبْتَ، وَلَكِنَّكَ تَعَلَّمْتَ الْعِلْمَ لِيُقَالَ: عَالِمٌ، وَقَرَأْتَ الْقُرْآنَ لِيُقَالَ: هُوَ قَارِئٌ، فَقَدْ قِيلَ، ثُمَّ أُمِرَ بِهِ فَسُحِبَ عَلَى وَجْهِهِ حَتَّى أُلْقِيَ فِي النَّارِ.

"Kıyamet gününde hakkında ilk hüküm verilecek kişilerden biri, ilim öğrenmiş ve öğretmiş kimsedir. Allah ona verdiği nimetleri hatırlatır. O da kabul eder. Allah: 'Bu nimetlerle ne yaptın?' diye sorar. O da 'İlim öğrendim, öğrettim ve senin rızan için Kur'an okudum' der. Allah 'Yalan söyledin. Sen âlim desinler diye ilim öğrendin, kâri desinler diye Kur'an okudun. Hakkında da öyle denildi' buyurur. Ardından onun hakkında emir verilir ve yüzüstü sürüklenerek ateşe atılır."[1]

Afet nedir?

Afet, insanlara zarar veren, normal yaşamı durduran ve yerel imkânların yetersiz kaldığı büyük olaylardır. Konumuz açısından afet ise hesap gününde insana fayda vermeyen, dışarıdan salih amel gibi görünse de ihlâs ve samimiyetten mahrum kalan davranışlardır.

[1] (Müslim.)

Hesap gününde böyle bir durum büyük bir hüsrana dönüşebilir. İnsan ilim öğrenmiş, yıllarını eğitimle geçirmiş olabilir ancak öğrendiğiyle amel etmemişse bundan bir ecir elde edemeyebilir. Aynı şekilde amellerine riya ve gösteriş karışmışsa, bütün gayretleri boşa çıkabilir.

İlmin kendisinde problem yoktur, ilme karışan hastalıklar ölümcüldür. İlmin afetleri; ihlâssızlık ve riya, unutma, hükmü öteleme, amel etmeme, kibir ve hasettir. Şimdi bu altı afetten üçünü bu ay ele alalım. Gelecek ay da diğer üçünden bahsedeceğiz.

1) İlmin En Büyük Afeti: İhlâssızlık ve Riya

Okuduğumuz ilk hadis, ilmin en büyük afetlerinden birinin ihlâssızlık ve riya olduğunu göstermektedir. İnsanların övgüsünü kazanmak için öğrenilen ilim, sahibini Allah katında yükseltmek yerine ağır bir hesaba sürükler.

Gösteriş için ilim öğrenmek, insanlara üstün görünmeye çalışmak ve onların takdirini aramak ilmin en büyük afetlerindendir. Kişi bir amele ihlâsla başlamış olabilir; ancak zamanla insanların övgüsünü beklemeye başladığında niyeti bozulabilir. Böyle bir durumda amel, sevap kazandırmak yerine ağır bir mesuliyete dönüşür. Kıyamet gününde ilk hesaba çekilecek kişiler arasında, insanların takdirini kazanmak için ilim öğrenen kimselerin bulunacağı haber verilmiştir. Bu da riyanın ne kadar büyük bir tehlike olduğunu göstermektedir.

İnsan bazen Allah için başladığı bir ameli insanların beğenisine sunmaya başlar.

· Namaz kılar, görülmek ister.

· Sadaka verir, bilinmesini ister.

· İlim öğrenirken de aynı tehlike vardır: Öne çıkmak için öğrenmek, 'Ben bilirim', 'ben konuşayım' diye konuşmak.

İlimle birlikte riya da helake götürür. Çünkü kişi gösteriş, birilerine cevap verebilmek veya üste çıkmak için öğrenmiştir. İlimle olması gereken takvadır, yani Allah korkusudur. Ayetlerle yükselmek isteyen, o ayetlere teslim olsun. Bilmek yetmez, yaşamak gerekir. Amellerin ruhu ihlastır. İhlas gidince amel şekil olarak kalır.

Ebû Mûsâ (ra) anlatıyor: Bir adam Rasulullah'a (sav) gelerek "Bir adam cesaretini göstermek, diğeri milletini korumak, öteki kendine yiğit adam dedirtmek için savaşan kimselerden hangisi Allah yolundadır?" diye soruldu. Rasulullah (sav) şöyle buyurdu: **"Kim Allah'ın kelimesi en yüce olsun diye savaşırsa işte o Allah yolundadır."**[2]

Demek ki aynı safta duran, aynı savaşa katılan ve aynı işi yapan iki kişiden biri ecir kazanırken diğeri kazanamayabilir. Çünkü Allah amellerin şekline değil, kalpteki niyet ve ihlasa bakmaktadır. Eğer cihadın amacı Allah'ın sözünü yaymaksa ve buna ganimet elde etmek gibi başka meşru bir amaç ekleniyorsa, bu asıl niyete zarar vermez.

"Ne için ilim?"

Dünya menfaati, servet, nüfuz ve insanların takdirini kazanmak amacıyla öğrenilen ilim, sahibine fayda vermek yerine vebal getirir. Kendisiyle Allah'ın rızasını ve cenneti kazanmayı umduğumuz ilmi, nasıl olur da dünya menfaatine araç kılabiliriz?

"Ayetlerimizi kendisine verdiğimiz fakat onlardan sıyrılıp çıkan kimsenin haberini onlara oku! Dileseydik o ayetlerle onu elbette yüceltirdik. Fakat o, dünyaya saplanıp kaldı da kendi heva ve hevesine uydu."[3]

İnsanların en şiddetli azaba uğrayacaklarından biri, ilmi kendisine fayda vermeyen âlimdir. Bel'am bin Bâûrâ, duası kabul edilen ve ilmiyle tanınan bir kimseydi. Ancak sahip olduğu ilim onu kurtarmadı. Peki bunun sebebi neydi?

Demek ki ilim, tek başına insanı kurtarmayabilir. Kimse kendisinde bulunan ilme güvenmesin. Yanlarında Tevrat varken o ilim erbaplarının yollarını kaybetmelerine sebep olan neydi? Hidayet için Allah'a muhtacız.

"Bir koyun sürüsünün içine salıverilmiş iki aç kurdun o sürüye verdiği zarar, mala ve mevkiye düşkün bir adamın dinine verdiği zarardan daha büyük değildir." [4]

Dünya sevgisi öyle bir hastalıktır ki insanın basiretini örter, onu fâni olana bağlayıp bâki olanı unutturur. Mal ve makam imtihanı, insanın karşılaşabileceği en ağır imtihanlardandır. Nitekim Rasulullah (sav), mala ve mevkiye düşkünlüğün dine verdiği zararı, bir koyun sürüsüne saldıran iki aç kurdun verdiği zarardan daha büyük görmüştür.

Mal hırsının kalbi kuşattığı yerde takva zayıflamaya başlar. İnsan sahip olduklarını kaybetmemek veya daha fazlasını elde etmek için taviz üstüne taviz verebilir. Hakkı gizleyebilir, batıla sessiz kalabilir ve menfaatinin önüne çıkan ahlaki ölçüleri bir kenara bırakabilir. Böylece başlangıçta elinde bir nimet olan ilim, dünya sevgisinin gölgesinde sahibini felakete sürükleyen bir afete dönüşebilir.

İlim bir araçtır, amaç değil. Eğer ilim, Allah'a yakınlaşmak için kullanılmazsa, insanı kibir, dünya sevgisi ve hevâya götürebilir. Diploma da amaç değil, araçtır. Ama

[2] (Buhari, Müslim.)
[3] (A'râf, 175-176.)
[4] (Tirmizi.)

insanlar diplomaya tevekkül eder hale gelmiştir. Bel'am bin Bâûrâ gibi âlimler, Allah'ın ayetlerini bilip de onları dünyalık karşılığında satanların sembolüdür.

Bu, yalnızca geçmişte yaşamış Bel'amların değil, günümüz insanının da karşı karşıya olduğu bir tehlikedir. Tarih boyunca bazı kimseler ilmi hakikati savunmak için değil, makamlarını korumak, insanların teveccühünü kazanmak ve dünyalık elde etmek için kullanmışlardır. Böyle kimseler gerçeği bildikleri hâlde onu açıklamaktan kaçınmış, hakkı söylemek yerine güçlülerin hoşuna gidecek sözleri tercih etmişlerdir.

En tehlikeli olanı ise, ilmin bâtılı süslemek için kullanılmasıdır. Çünkü cahilin vereceği zarar sınırlıdır fakat insanların güvendiği bir âlimin hatası binlerce kişiyi etkileyebilir. Bu sebeple ilmi dünya menfaatine alet eden kimse sadece kendisini değil, peşinden gelenleri de tehlikeye sürükler.

Maalesef hocalık/müftülük, devlet memuriyetine dönmüştür. Din, yöneticilerin izin verdiği kadar anlatılıyor ve yaşanıyor. Nice kimseler vardır ki tevhidi anlatması gerekirken susar, insanların hoşuna gitmeyecek hakikatleri dile getirmekten çekinir. Şirke, bidate ve yanlışlara karşı çıkması gerekirken makamını, maaşını veya çevresindeki insanların takdirini kaybetmemek için sessiz kalır. Oysa âlimin vazifesi insanları memnun etmek değil, Allah'ın rızasını aramaktır. Çünkü Allah'ın ayetlerini bilen kişinin sorumluluğu, bilmeyenin sorumluluğundan daha ağırdır. Sonuç Allah'ın lanet etmesidir."

İndirdiğimiz açık delilleri ve hidâyeti biz kitapta insanlara açıkladıktan sonra gizleyenler yok mu, işte onlara hem Allah lânet eder hem de lânet edebilecek herkes lânet eder."[5]

[5] (Bakara, 159.)

2) İlmi Unutmak Afet midir?

Evet, afettir. Hem de bu durum bizzat Rasûlullah (sav) tarafından bildirilmiştir: **"İlmin afeti unutmaktır. Ehli olmayanlara onu anlatmak da onu zayi etmektir."**[6]

İlmi unutmak, yıllarca emek verilerek elde edilen bir hazinenin kaybedilmesi gibidir. Bir insan malını kaybetse üzülür; peki ömrünün yıllarını vererek öğrendiği ilmi kaybetmesine ne demelidir?

Aslında unutmanın en önemli sebeplerinden biri, öğrenilen ilimle amel etmemektir. Çünkü amel edilmeyen bilgi kalbe yerleşmez. Buna karşılık yaşanan ve hayata taşınan ilim, insanın hafızasında ve şahsiyetinde yer eder. Kur'an-ı Kerim'de İsrailoğulları hakkında şöyle buyrulur: **"Kendilerine hatırlatılanın bir kısmını unuttular..."**[7]

Dikkat edilirse ayette "bilmiyorlardı" değil, "unuttular" buyrulmuştur. Çünkü İsrailoğulları kendilerine verilen kitaptan habersiz değillerdi.

İsrailoğullarından söz alınmıştı: Namaz, zekât, peygamberlere iman ve onlara destek olma. Unutulan şey yalnızca bilgi değil, Allah'a verdikleri sözün gereğidir. Allah'a verilen söz, hatırlanmak ve yerine getirilmek içindir. Nice insanlar vardır ki doğruyu bilir fakat onu hayatında yaşatmadığı için zamanla unutur.

Birçok kişi, yıllarca ders halkalarında bulunmuş, kitaplar okumuş ve ezberler yapmıştır. Fakat tekrar etmeyince, öğretmeyince ve öğrendikleriyle yaşamayınca, zamanla o bilgiler zayıflayıp kaybolmuştur. Bu sebeple âlimler, ilmin tekrar ile korunacağını söylemişlerdir.

[6] (Darimi, İbn Ebî Şeybe, Câmiu's-Sağîr.)
[7] (Mâide, 13.)

Rasulullah (sav) öğrenilen Kuran'ın terk edilmemesi konusunda da uyarmıştır:

"Kur'an sahibi kimsenin durumu, bağlı develerin sahibi gibidir. Onları gözetirse elinde tutar, salıverirse kaybedip gider."[8]

Böylece Peygamberimiz (sav), ilmin korunması için sürekli tekrar ve muhafazanın gerekliliğine işaret etmiştir. Peki, gerçek ilim nerede olmalıdır?

"Hayır, o (Kur'an), kendilerine ilim verilenlerin sinelerinde bulunan apaçık ayetlerdir..." [9]

Demek ki Kuran'ın yeri yalnızca raflar değil, sinelerdir. İlim, önce kalpte yer etmelidir. Sadece kitaplarda kalan, ezberlerde dolaşan fakat hayata taşınmayan bilgi, zamanla kaybolmaya mahkûmdur. Buna karşılık kalbe yerleşen, tekrar edilen ve amel edilen ilim canlı kalır.

3) Hükmü İkinci Plana Atmak

Bir söz veya amel, tam zamanında yapıldığında kıymetlidir. Aradan zaman geçip iş işten geçtikten sonra gelen bir hatırlatmanın -her ne kadar tövbe edip ibret almak mümkün olsa da- gidişata pek bir faydası olmayacaktır. Çünkü bazı hataların sonuçları telafi edilemez ve geri alınamaz.

İfk Hadisesi, bu durumun en çarpıcı örneklerinden biridir. Müslümanlar, zina isnadında bulunabilmek için öncelikle dört şahit getirilmesi gerektiği hükmünü en başta hatırlatıp uygulasalardı, fitne henüz doğmadan söndürülürdü. Ancak bazı kimseler bu ilahi hükmü göz ardı ederek duyduklarını nakletmeye başladılar. Böylece münafıkların ortaya attığı iftira kısa sürede büyüyerek topluma yayıldı. İnsanlar, dillerinde dolaştırdıkları bu dedikoduyu ve ağır suçlamayı önemsiz bir şey sandılar.

"Çünkü siz onu dillerinize doluyor, hakkında bilgi sahibi olmadığınız şeyi ağızlarınızla söylüyordunuz ve onu önemsiz bir şey sanıyordunuz. Oysa o Allah katında büyüktür." [10]

Zina suçlamasında dahi önce dört şahit getirme şartının gözetilmemesi, büyük bir toplumsal tahribata yol açtı. İfk Hadisesinde bazı sahabilerin söylentilere kapılması; ilmin zihinde ve amelde sürekli canlı tutulmasının, ihtiyaç anında derhal uygulanmasının ne kadar kritik olduğunu göstermektedir.

Uhud Savaşı da unutulan veya gereğince uygulanmayan bilginin nelere mal olabileceğini sergileyen ibretli bir diğer örnektir. Rasulullah (sav) Ayneyn Tepesi'ndeki okçulara -durum ne olursa olsun- yerlerini kesinlikle terk etmemelerini emretmişti. Ancak savaşın ilk anlarında zafer belirtileri görülünce bazı okçular verilen bu emri ikinci plana itti ve ganimet toplama düşüncesiyle mevzilerini terk etti. Neticede savaşın seyri bir anda değişti ve Müslümanlar ağır kayıplar verdi.

"Siz (karşı tarafa) iki katını dokundurmuşken başınıza bir musibet geldiğinde 'Bu da nereden geldi?' mi diyorsunuz? De ki: O, kendi tarafınızdandır."[11]

İfk hadisesinde ötelenen bir hüküm fitnenin yayılmasına sebep oldu. Uhud'da verilen sözü yerine getirmemek ağır kayıplara yol açtı. Neredeyse müşrikler Allah'ın Rasulünü (sav) öldürüyorlardı. Demek ki ilmi yerli yerinde kullanmamak büyük zararlara sebep olabilir. Bu yüzden Kur'an ve sünnet sürekli tekrar edilmeli, öğrenilen ilim amel ile canlı tutulmalıdır.

[8] (Buhari, Müslim)
[9] (Ankebût, 49.)
[10] (Nûr, 15.)
[11] (Âl-i İmrân, 165.)

Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "Sen öğüt ver. Doğrusu öğüt müminlere yarar verir."

Bilmek başka, teslim olmak başka!

Cihada çıkmış müminlerin, her türlü zorluğa göğüs germeleri "Ya zafer ya şehadet" demeleri normaldir. Böyle zorlu bir günde küçük sıkıntılar göze çarpmaz bile. Ancak yüce Allah kullarını dilediği gibi imtihan eder. Bir vakit cihad edenler, düşmanla savaşarak imtihan olunacaklarını sandılar. Ancak Tâlût "Allah sizi bir nehir ile imtihan edecek..." dedi.

Hüküm açıktı. Nehirden içmeyecekler, içenler ise sadece bir avuçla yetinecekti. Dışarıdan bakıldığında savaş gibi büyük bir zorluğa katlanan insanların bu imtihanı kolayca geçeceği düşünülebilirdi. Ancak sonuç çok farklı oldu: "Fakat pek azı dışında hepsi ondan içti."

Sonra da savaşmaya güç yetiremediler ve itiraf ettiler: "Bugün bizim Câlût'a ve askerlerine karşı koyacak hiç gücümüz yoktur, dediler."

Belki 'Fazlaca su içmenin ne zararı olabilir ki' diyenler olabilir. Ancak savaş, sadece silaha değil, çelik gibi bir iradeye dayanır. Tâlût'un koyduğu bu emir, aslında ordunun disiplin ve itaat testidir. Komutanının en temel emrine ve nefsinin arzusuna (susuzluk) hâkim olamayıp ölçüsüzce su içenler, irade sınavını kaybetmiştir. İç disiplinini ve nefsini kontrol edemeyen bir askerin, düşman karşısında cesaret göstermesi ve direnebilmesi mümkün değildir.

İnsan çoğu zaman bilmediği için değil, nefsine yenildiği için hata eder. Hüküm açıktır, delil ortadadır fakat nefis araya girdiğinde en önemli emirler bile ikinci plana itilebilir. İşte ilmin afetlerinden biri de budur: Bilinen hakikatin ihtiyaç anında terk edilmesi. Çünkü insanı helake götüren şey her zaman cehalet değil, bazen bildiğiyle amel etmemesidir.

Tâlût'un ordusu suya değil, aslında hevalarına yenildi. Çünkü imtihanın konusu nehir değildi, emre itaat edip etmeyecekleri idi. Bu tür örnekleri çoğaltmak mümkündür. Nitekim İsrailoğulları da bir inek kesmekle emrolunduklarında emri derhal yerine getirmek yerine Musa'ya (as) ineğin özellikleri hakkında peş peşe sorular sordular. Kaç yaşında, rengi ne, nasıl bir inek gibi... Her soru emri kolaylaştırmak yerine daha da ağırlaştırdı. Eğer ilk emre teslim olup herhangi bir ineği kesselerdi mesele kapanacaktı.

Bugün de bazı insanlar Allah'ın hükümlerini yerine getirmek yerine onları geciktirecek mazeretler ararlar. "Biraz daha bekleyeyim, daha uygun bir zaman gelsin, şartlar düzelsin" derken zaman akıp geçer. Oysa kuldan beklenen şey, hükmün etrafında dolaşmak değil ona teslim olmaktır.

Hülasa ilim, insanı Allah'a yaklaştırıyorsa nimettir fakat riya, unutmak ve hevâ ile birleştiğinde sahibinin aleyhine delile dönüşebilir. Bu sebeple ilmi öğrenmek kadar onu afetlerden korumak da her Müslümanın vazifesidir.

Kardeşlerim! İhlâsınızı daima muhasebe edin. Unutmamak için tekrar edin. Öğrendiklerinizle amel edin. Allah'ın hükmünü ertelemeyin. Rabbim, sizinde bizimde imtihanımızı kolaylaştırsın.

Âmin.

Üç İlahi Sıfat, Tek Sığınak: Nas Suresi

Salih Bağırgan

Takva
Kasım 2026
70. Sayı
takvadergisi.org

Nâs sûresi, Mekkî sûrelerden biridir ve Muavvizeteyn'den (Allah'a sığınmayı bildiren iki sûreden) biridir. Bu sûrede Allah Teâlâ, insanlara kendilerini yaratan ve onların Rabbi olan Allah'a sığınmalarını emretmektedir. Bu sığınma, insanların göğüslerine gizlice vesvese veren şeytanın şerrinden korunmak içindir. Şeytan, işitilmeyen gizli bir sesle şüpheler, korkular ve kötü zanlar ortaya atar; çirkin olanı güzel, güzel olanı ise çirkin gösterir.

Bu durum, kişinin Allah Teâlâ'yı anmaktan gaflete düştüğü zamanlarda meydana gelir.

Vesvese veren şeytan, cinlerden olabildiği gibi insanlardan da olabilir. İnsanlardan olan vesveseciler de kötülüğü süsleyip güzel gösterme, kötülüğe çağırma, saptırıcı şüpheler ve bozuk sözler ortaya atma yoluyla kötülükte bulunurlar.

Allah Teâlâ'nın Rubûbiyet, Mülk ve Ulûhiyet Sıfatları

Allah Teâlâ şöyle buyurur:

"De ki: İnsanların Rabbine, insanların Melik'ine (hükümdarına), insanların İlâhı'na sığınırım."[1]

Allah Teâlâ, rubûbiyet tevhidini ulûhiyet tevhidini zorunlu kılan bir delil olarak ortaya koymuştur.

İbnu'l-Kayyım (rahimehullah) şöyle demiştir:

"Rubûbiyet sıfatını önce zikretmiştir; çünkü bu sıfat geneldir ve rubûbiyet altında bulunan her şeyi kapsar. Ulûhiyet sıfatını ise daha sonra zikretmiştir çünkü bu sıfat özeldir. Zira Allah Teala, ancak kendisine ibadet eden, O'nu birleyen ve O'ndan başkasını ilâh edinmeyen kimsenin ilâhıdır. Kim O'na ibadet etmez ve O'nu birlemezse O, o kimsenin ilâhı olmamıştır. Her ne kadar gerçekte O'ndan başka hiçbir ilâh bulunmasa da böyledir. Ancak bu kimse, gerçek ilâhını terk etmiş ve bâtıl olarak O'ndan başka bir ilâh edinmiştir."[2]

İbnu'l-Kayyim (rahimehullah) ayrıca şöyle demiştir:

"Allah Teâlâ, zamiri kullanarak onun yerine geçmek yerine açık ismi tekrar zikretmiştir. 'İnsanların Rabbi, Melik'i ve İlâhı demekle yetinmemiştir. Bunu, bu anlamı pekiştirmek ve güçlendirmek için yapmıştır. Böylece her bir ismin yanında insanları yeniden zikretmiştir. Ayrıca araya vav bağlacını da getirmemiştir çünkü vav atıfı/bağlacı, zikredilenlerin birbirinden farklı olduğuna işaret eden bir anlam taşır."[3]

Rasulullah'ın (sallallahu aleyhi ve sellem) Allah'a Sığınmaya Duyduğu İhtiyaç

Bunun sebebi, Rasulullah'ın (sallallahu aleyhi ve sellem) bir insan olması ve diğer insanların başına gelen şeylerin onun da başına gelebilmesidir. Bu nedenle Allah Teâlâ, ona karanlığın, düğümlere üfleyenlerin, hasetçinin ve vesvesenin şerrinden kendisine sığınmasını emretmiştir.

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem), Âdemoğullarının efendisi, yaratılmışların en faziletlisi, Allah Teâlâ'ya en yakın olanı ve en yüce makama sahip olan kimse olduğu hâlde yalnızca Allah Teâlâ'ya sığınmaya, O'na tutunmaya ve O'nun korumasına iltica etmeye ihtiyaç duyuyorsa diğer insanların buna duyduğu ihtiyaç evleviyetle sabittir.

Bu sebeple Allah Teâlâ, kendisini insanların Rabbi olarak nitelendirmiştir. Çünkü şeytanın vesveselerinin şerrinden insanları koruyan O'dur. Dolayısıyla insanların kendisine sığınabilecekleri O'ndan başka hiçbir merci yoktur.

[1] (Nâs, 1-3.)

[2] (Et-Tefsiru'l-Kayyım, 661.)

[3] (Bedaiu'l-Fevaid, 2/248.)

Vesvesecinin Niteliği ve Vesvesenin Yeri

Yüce Allah şöyle buyurur:

"Gizlice vesvese veren sinsi vesvesecinin şerrinden; o, insanların göğüslerine vesvese verir."[4]

Bu ayetlerde kendisinden Allah'a sığınılması meşru olan şey açıklanmaktadır. Bu da şeytanî vesveselerdir. Ayetlerde birtakım üzerinde durulması gereken hususlar vardır;

Birincisi: Sinsi vesvesecinin tehlikesinin büyüklüğü

Allah Teâlâ, üç sıfatıyla kendisine sığınılmasını emretmiştir: Rubûbiyet, mülk ve ulûhiyet. Bu durum, vesvesecinin tehlikesinin ne kadar büyük olduğunu gösterir. Zira her türlü günahın ve belanın temelinde şeytanın vesvesesi bulunmaktadır.

İkincisi: Şeytanın insanlara karşı şiddetli düşmanlığı

Şeytanın insanlara karşı son derece düşmanca bir tutum içinde olması, onun tehlikesinin önemli bir göstergesidir. Bu şiddetli düşmanlığının bir göstergesi de insanların göğüslerine vesvese vermesidir.

Üçüncüsü: Vesvesenin şeytanın en belirgin ve en zararlı özelliklerinden biri olması

Vesvese, şeytanın kulun kalbine bıraktığı gizli sözlerdir. Bunlar, gerçekte hiçbir karşılığı bulunmayan düşünceler, kuruntular ve hayallerdir.

Âdemoğullarından hiç kimse yoktur ki kendisine, çirkin işleri güzel gösteren bir karîn (cinlerden bir arkadaş) görevlendirilmiş olmasın. Bu karîn, insanı bozmak ve kötülüğe sürüklemek için elinden gelen hiçbir çabayı esirgemez.

Nitekim Abdullah b. Mes'ûd'dan (radıyallahuanhu) rivayet edilen hadiste Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

"Sizden hiç kimse yoktur ki kendisine cinlerden bir karîn görevlendirilmiş olmasın."

Sahabiler "Sana da mı ey Allah'ın Rasulü?" diye sordular. Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:

"Bana da. Ancak Allah ona karşı bana yardım etti ve o Müslüman oldu. Artık bana yalnızca hayrı emreder."[5]

Dördüncüsü: Şeytanın insanın imanını bozmak için vesvese vermesi.

Şeytanın insanın göğsüne verdiği vesveselerden biri, onun imanını bozmak ve inancında şüpheye düşürmektir. Bunu başaramazsa ona günah işlemeyi emreder. Bunu da başaramazsa onu itaatlerden ve ibadetlerden alıkoymaya çalışır.

Beşincisi: Şeytanın "Hannâs" olması

Şeytanın özelliklerinden biri de hannâs olmasıdır. Yani kul Rabbini andığında geri çekilir ve siner.

İbn-i Abbas (radıyallahuanhümâ) şöyle demiştir: "İnsan doğduğunda şeytan onun kalbinin üzerine çökmüş hâldedir. İnsan aklı ermeye başlayıp Allah'ı andığında şeytan geri çekilir; gaflete düştüğünde ise vesvese verir."[6]

Ebu Hureyre'den (radıyallahuanhu) rivayet edilen hadiste Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

[4] (Nas, 4-5.)

[5] (Müslim.)
[6] (İbn-i Ebi Şeybe.)

"Namaz için ezan okunduğunda şeytan, ezanı işitmemek için ses çıkararak geri döner. Ezan bitince tekrar gelir. Namaz için kamet getirildiğinde yine geri döner. Kamet bitince tekrar gelir ve kişiyle nefsi arasına girerek ona daha önce aklında olmayan şeyleri hatırlatır: 'Şunu hatırla, bunu hatırla.' Nihayet kişi kaç rekât namaz kıldığını bilemez hâle gelir."[7]

İbnu'l-Kayyim (rahimehullah) şöyle demiştir:

"Allah'ı zikretmek şeytanı bastırır ve ona acı verir. Bu sebeple müminin şeytanı zayıf ve cılız olur. Çünkü şeytan müminin karşısına her çıktığında mümin, zikir, istiğfar ve itaat kamçılarını onun üzerine indirir. Böylece müminin şeytanı şiddetli bir azap içinde kalır. Bu şeytan, günahkâr kimsenin şeytanı gibi değildir; çünkü günahkârın şeytanı onunla birlikte rahatlık ve huzur içindedir. Kim bu dünyada kendi şeytanına azap çektirmezse şeytanı, ahirette ateş azabıyla ona azap çektirir."[8]

Altıncısı: Göğsün kalpten daha geniş ve kapsamlı olması

Göğüs, kalbin alanı ve evi gibidir. Kalbe gelen şeyler göğüs üzerinden ulaşır.

İbnü'l-Kayyim (rahimehullah) şöyle demiştir:

"Yüce Allah'ın şu buyruğundaki inceliği düşün: **'O, insanların göğüslerine vesvese verir.'** [9]

Allah Teâlâ, **'Onların kalplerine vesvese verir'** buyurmamıştır. Göğüs, kalbin alanı ve evidir. Kalbe gelen şeyler göğüsten girer. Bunlar önce göğüste toplanır, ardından kalbe girer. Dolayısıyla göğüs, kalp için bir giriş holü konumundadır. Kalpten emirler ve iradeler göğse çıkar, ardından göğüsten diğer organlara dağılır. Bunu anlayan kimse Yüce Allah'ın şu buyruğunu da anlar: **'Allah, göğüslerinizde olanı sınamak ve kalplerinizde olanı arındırmak için böyle yaptı.'**[10]

Şeytan, kalbin alanına ve evine girer; ardından kalbe ulaştırmak istediği şeyleri oraya atar. Böylece göğüste vesvese verir, fakat onun vesvesesi kalbe ulaşır. Bu sebeple Yüce Allah şöyle buyurmuştur: **'Şeytan ona vesvese verdi.'**[11]

Allah Teâlâ 'Onun içinde vesvese verdi' buyurmamıştır. Çünkü buradaki anlam şudur: Şeytan, o şeyi Âdem'e ulaştırmış, ona telkin etmiş ve böylece bu telkin Âdem'in kalbine girmiştir."[12]

Kendisinden Allah'a Sığınılacak Kötülüğün Kaynağı

Yüce Allah şöyle buyurur: **"Cinlerden ve insanlardan"**[13] Bu ayette, kendisinden Allah'a sığınılacak olanlar zikredilmektedir. Burada bazı işaretler bulunmaktadır.

Birincisi: Felak ve Nâssûreleriyle Allah'a sığınmanın etkisi.

Bu iki sûreyle Allah'a sığınmanın, şeytanı uzaklaştırmada ve onun hilelerine karşı korunmada şaşırtıcı bir etkisi vardır. Bu sebeple Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

"Hiçbir kimse, bu ikisi (Felak ve Nâssûreleri) gibisiyle Allah'a sığınmamıştır."[14]

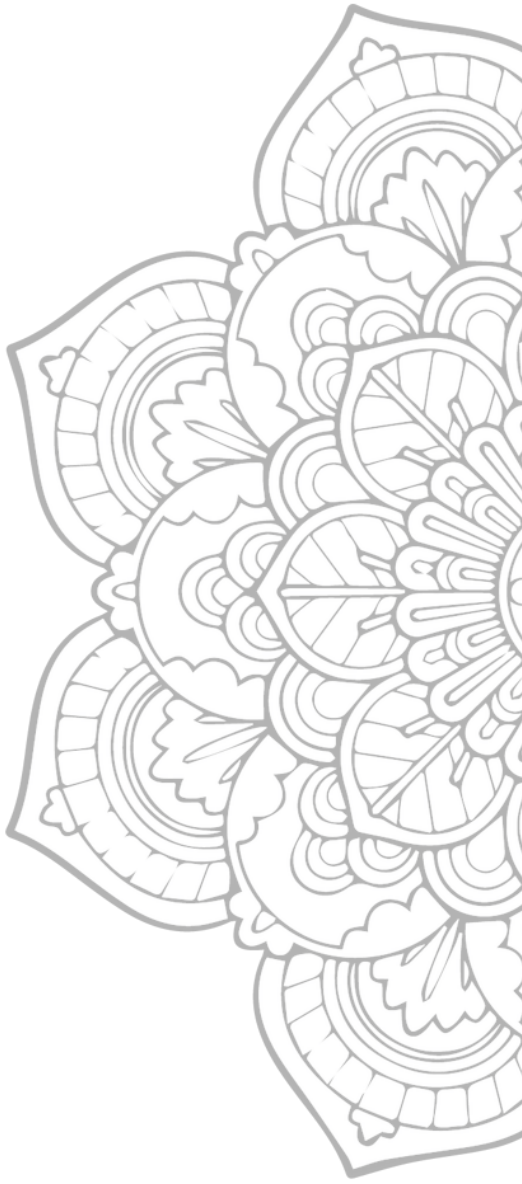
İkincisi: Vesvesenin hem cinlerden hem de insanlardan gelebilmesi.

Vesvese, cinlerden geldiği gibi insanlardan da gelir. İnsan ve cin şeytanları, şeytanî telkin konusunda ortaktırlar. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

[7] (Buhari, Müslim.)
[8] (Bedaiu'l-Fevaid, 2/256.)
[9] (Nâs, 5.)
[10] (Âl-i İmrân, 154)
[11] (Tâha, 120)
[12] (Bedaiu'l-Fevaid, 2/262)
[13] (Nâs, 6.)
[14] (Ebu Davud)

"İşte böylece biz, her peygambere insan ve cin şeytanlarını düşman kıldık. Onlardan bazıları, aldatmak amacıyla yaldızlı sözleri diğerlerine fısıldarlar."[15]

Şüphesiz insan şeytanları, cin şeytanlarından daha yıkıcı ve daha tehlikelidir. Çünkü cin şeytanı, Allah'a sığınıldığında geri çekilir. İnsan şeytanı ise çirkinlikleri süsleyerek güzel gösterir, kötülüklere teşvik eder ve onu durduracak hiçbir şey kolayca etkili olmaz. Ondan korunan kimse, Allah'ın kendisini koruduğu kimsedir.

[15] (6/En'âm 112)

İber Yarımadasında Müslüman Fethi: Endülüs Emevi Devleti

Burak Özdiken

Takva
Kasım 2026
70. Sayı
takvadergisi.org

İspanya ve Portekiz'in bugünkü coğrafyasını kapsayan İber Yarımadası, Müslümanların fethiyle birlikte tarihe damga vuran Endülüs medeniyetine ev sahipliği yapmıştır. Hz. Ebû Bekir döneminde başlayan ilk İslâm fetihlerinin en batıdaki son halkası olan bu süreç, 710 yılında Tarîf b. Malik'in keşif seferiyle başlamış, ardından Târık b. Ziyad ve Kuzey Afrika valisi Mûsâ b. Nusayr'ın önderliğinde Vizigot krallığına son verilmesiyle hız kazanmıştır.

Kısa sürede Malaga, Cordoba, Toledo ve Sevilla gibi kritik merkezleri zapt eden Müslümanlar, Batı Avrupa'ya açılma hedefiyle Pireneleri aşmışlardır. Ancak bu ilerleyiş, Ekim-Kasım 732 tarihindeki Poitiers (Balâtü'ş-Şühedâ) Savaşı'nda Abdurrahman el-Ğâfikî'nin kuvvetlerinin yenilgisiyle durdurulmuştur.

Fetihlerle birlikte bölgede Araplar, Berberîler, yerli Hispano-Romenler, Vizigotlar, Yahudiler ve ilerleyen süreçte mühtedi İspanyollar (müvelledler) ile Avrupalı azınlıkların bir araya geldiği renkli ama bir o kadar da kırılgan bir sosyal doku oluşmuştur.

Yeni mekânlara kabileler halinde yerleşen Araplar ve Berberîler arasındaki iktisadî ve siyasî eşitsizlikler, ayrıca Arapların kendi içindeki Mudarî-Yemenî çekişmeleri, Endülüs'ün kök salan en büyük iç sorunu haline gelmiştir. Bu kronik istikrarsızlık, Şam'daki Emevî hanedanlığının Abbâsîler tarafından yıkılmasıyla yeni bir döneme evrilmiştir.

Yeni yönetimin takibinden kurtulan Halife Hişam b. Abdülmelik'in torunlarından Abdurrahman b. Muaviye önce Mısır, ardından da Kuzey Afrika'ya gitmiş 755 yılında ise Endülüs topraklarına geçmişti. Burada Emevî yanlısı grupları birleştirdikten sonra bölgede kontrolü elinde bulundurən vali Yûsuf el-Fihrî'yle giriştiği siyasî mücadeleyi başarıyla tamamlayıp Kurtuba'da bağımsız bir devlet kurdu. Dolayısıyla 756 yılından itibaren İspanya topraklarında Endülüs Emevîleri dönemi başlamış oldu.

I. Abdurrahman yönetimi ele almasının ardından ülkede geçmişten gelen Arap-Berberî ve Araplar arasındaki Mudar ve Yemen merkezli çekişmeleri etkisiz hale getirmeye çalıştı. Akabinde gerçekleştirdiği seferlerle kuzeyde Frankları geri çekilmeye zorladı. 788 yılında vefat eden I. Abdurrahman, oğlu I. Hişam'a iç karışıklıkları asgariye indirilmiş, Abbasiler tarafından tanınan bağımsız bir devlet bıraktı. Miladi 788-796 yıllarında Endülüs Emevîleri'ni yöneten I. Hişam, ülkedeki önemsiz iç problemleri hallettikten sonra İspanya'nın kuzeyindeki Hıristiyan topluluklar üzerinde hâkimiyet kurdu. Onun zamanında İslâmlaşmaya önem verilmesi sebebiyle yerli halktan pek çoğu Müslüman oldu. Hişam'ın ardından emirliğini üstlenen I. Hakem dönemi (796-820) ise genelde iç problemler ve ayaklanmalarla geçti. Bu isyanlar halifenin aldığı sert tedbirlerle bastırılabildi. Ancak karışıklıklardan istifade eden Franklar 801 yılında Barselona'yı Müslümanlardan aldılar.

I. Hakem'in ardından tahta geçen oğlu II. Abdurrahman (822-852) Endülüs Emevîleri'ne en parlak dönemlerinden birini yaşatmıştır. Dahilî istikrarın sağlanması sebebiyle bu dönemde ülkede refah düzeyi artmış Arapça dilinin kullanılması ve İslâmlaşma faaliyetleri yaygınlaşmıştır. Endülüs topraklarını düşman saldırıları karşısında başarılı bir şekilde koruyan Müslümanlar bu süreçte Bizans İmparatorluğu ile diplomatik ilişkiler kurdular. II. Abdurrahman'dan sonra Endülüs topraklarında muhtelif sebeplerle dahilî problemler baş gösterdi.

Bilhassa Berberî ve İspanyol asıllı Müvelled'lerin çıkardıkları isyanlar ülkeyi her anlamda zaafa düşürdü. Bunu fırsat bilen Hıristiyanlar da Müslümanlar karşısında üstünlük sağlamaya başladılar. Miladi 882 yılında başlayan dahilde ve dış politikadaki istikrarsızlık ve gerileme III. Abdurrahman'ın emirliğe gelmesine kadar devam etti.

Yönetimi üstlenmesinden itibaren bilhassa merkezî idareye çekidüzen vermek isteyen III. Abdurrahman öncelikli olarak ülkenin çeşitli bölgelerinde isyan çıkaran Arap, Berberî ve Müvelled toplulukları itaat altına aldı. Dolayısıyla onunla birlikte Endülüs'ün siyasî bütünlüğü yeniden temin edilmiş oldu. Emir, bir yandan kurduğu birliği devam ettirebilmek, diğer yandan da Kuzey Afrika'da hızlı bir şekilde yayılan Şii Fâtımîlerle güçlü bir şekilde mücadele edebilmek amacıyla 929 yılında kendisini Nasır-Lidînillah unvanıyla halife ilan etti. Bu şekilde Abbâsî hilafetine karşı yeni bir Sünni halifelik ortaya çıkmış oldu. III. Abdurrahman bu girişiminin ardından gerek Fâtımîler, gerekse İspanyol krallıklarına karşı ciddî mücadele başlattı. Başarılı askerî seferler sonucunda bir taraftan Leon ve Pamplona krallıklarını vergiye bağlarken diğer taraftan da Kuzey Afrika'da Fâtımîlere karşı kesin bir üstünlük sağladı.

III. Abdurrahman'ın 961 yılında ölümü üzerine yerine âlim kişiliği ile tanınan oğlu II. Hakem geçti. Onun döneminde (961-976) daha önce sağlanan dahilî istikrar sebebiyle İspanyollara karşı elde edilmiş bulunan üstünlük muhafaza devam ettirildi. II. Hakem zamanındaki asıl gelişim ise ilim ve sanat alanında gerçekleşti. Öyle ki, Endülüs bu süreçte İslâm medeniyetinin en önemli merkezlerinden biri haline geldi.

II. Hakem'in ardından çocuk yaşta tahta çıkan hükümdarların sebep olduğu otorite boşluğu ve taht kavgaları devletin çöküşünü hızlandırmış; 1031 yılında Endülüs Emevî Devleti tamamen tarihe karışmıştır. Bu tarihten itibaren bölge, Mülûkü't-Tavâif adı verilen küçük ve rakip site devletlerine bölünmüştür. Bu emirliklerin birbirleriyle olan mücadelelerinde Hıristiyan krallıklarla ittifak kurması, İspanya'nın yeniden Hıristiyanlaştırılması sürecine zemin hazırlamıştır. 1085'te Tuleytula'nın düşmesiyle artan tehlike üzerine Kuzey Afrika merkezli Murâbıtlar ve akabinde Muvahhidler, Endülüs Müslümanlarının yardımına koşarak varlıklarını bir süre daha uzatmışlardır.

1212 yılındaki Muvahhid mağlubiyeti sonrasında İspanyol krallıklarının dalga dalga yürüttüğü istilalarla Müslüman toprakları hızla el değiştirmiştir. Geriye kalan son bağımsız siyasi yapı olan Gırnata Emirliği, yaklaşık iki buçuk asır boyunca ustaca yürütülen denge politikalarıyla ayakta kalabilmiştir. Ancak Kastilya ve Leon krallıklarının amansız kuşatmaları karşısında daha fazla direnemeyen Gırnata, 1492 yılında teslim olmak zorunda kalmıştır. Bu düşüşle birlikte İber Yarımadası'ndaki sekiz asırlık İslam hâkimiyeti resmen sona ermiştir.

Bölgede kalan Müslümanların maruz kaldığı ağır baskı ve asimilasyon politikaları karşısında 1502 yılında Osmanlı Sultanı II. Bayezid'e çağrıda bulunulmuştur. Kemal Reis kumandasındaki Osmanlı donanması, İspanya kıyılarındaki mazlumları güvenli Osmanlı topraklarına taşımıştır. İspanya'daki Müslümanların tamamına yakınının sürgün edildiği 1609-1614 yılları arasında ise Osmanlı tahtındaki I. Ahmed, doğrudan askerî müdahalede bulunamasa da İngiltere, Fransa, Venedik ve Fas nezdinde yürüttüğü yoğun diplomatik girişimlerle pek çok Endülüslünün Kuzey Afrika'ya ve İstanbul'a güvenle ulaşmasını sağlamıştır.

O (cc) Hesapsız Lütufta Bulunur

Muhammed Fırat

الدين النصيحة
Nasihatimiz Var

الوَهَّابُ

Takva
Kasım 2026
70. Sayı
takvadergisi.org

Rabbimizin en güzel isimlerinden biri de el-Vehhab'dır. Bu isim cömertlik, lütuf ve zenginlik manalarını içerir. Mübalağa ifade eden "fe'âl" siygasıyla gelir. Yani sadece hibe eden değil; verirken, ikram ederken, hibe ederken bunu fazla fazla bol bol yapandır. Bu sebeple de kendini el-Vehhab diye isimlendirmiştir.

İsteyene de verir, istemeyene de!

İhtiyacı olana da verir, olmayana da!

O'na kulluk yapana da verir, yapmayana da!

Cömert insanlar sana bir kere verir ama ikinci kez istediğinde sıkılıp oflayabilirler. Ancak Allah'ın vermesinin sınırı yoktur. Üstelik O (cc) kendisinden istemenden hoşnut olur! Hatta kendisinden istemeni **"Bana dua edin, icabet edeyim"**[1] diyerek, emreder. Şayet Allah'ın sana lutfettiklerini saymaya kalksan hiç şüphe yokki bu sayma işinden yorulursun.

Allah'ın sana bağışta bulunmasını istemenin yollarından biri de dualarında geçmişte sana verdiği lütufları zikretmendir. Eski bağışları zikretmen yeni bağışların gelmesine sebep olur. Allah'ın nebisi Zekeriyya (as)'ın şu muhteşem duasına bir bakalım.

"Sana dua etmekten hiç bedbaht olmadım."[2]

Yani, geçmiş dualarım hiç cevapsız kalmadı. Aksine hepsine icabet ettin ey Allah'ım! Bu duama da icabet et... Yani sana ettiğim hiçbir dua karşılıksız kalmadı. Bu demek oluyor ki ettiği her duaya Allah'tan bir karşılık görmüştür.

Cömert insanlar genellikle mal bağışlar. Ancak Allah'ın sana bağışladığı şeylerin en basiti maldır. O (cc) hayatın bizzat kendisini bağışlar. Akıl bağışlar. Soy bağışlar. Peygamberlik, idarecilik, mülk bağışlar. Akılları hayrete düşüren kerâmetler bağışlar. Evet, verdikleriyle şaşırtır.

Süleyman'a (as) kendisinden sonra kimsenin sahip olamayacağı bir mülk bahşetti.

Zekeriyya'ya (as) yaşlılığa erişmesiyle kısır olmasının ardından evlat bahşetti.

Nuh'un (as) duasına karşılık olarak yeryüzündeki bütün kâfirleri boğacak bir yağmur gönderdi.

Musa (as) için denizi yardı.

İsa'yı (as) göğe yükseltti.

Muhammed'i (sav) Sideretu'l Münteha'ya yürüttü.

İnsan ne kadar cömert olursa olsun düşmanlarına lutufta bulunmayı istemez. Ancak el-Vehhab olanın düşmanlarının bile O'nun bağışlarından bir payları ve lütuf divanında isimleri vardır. İblis'ten daha büyük bir düşman mı var? O, kendisi için bir müddet talep etti de belli bir vakte kadar ona izin verildi.

"İblis 'Ey Rabbim! Öyle ise öldükten sonra dirilme gününe kadar bana mühlet ver!! dedi. (Allah) 'Sen belli bir vakte kadar mühlet verilenlerdensin' buyurdu."[3]

Gözlerini kaça satarsın?

Tek problemimiz elimizdeki nimetlerin değerini bilmememizdir. Şayet bilseydik el-Vehhab'ın manasını da anlamış olur ve O'ndan her şeyi isterdik.

[1] (Mümin, 60)
[2] (Meryem, 4)
[3] (Hicr, 36-37-38)

Sen istemeden sana verilen gözlerinin kıymeti nedir? Hatta sen daha onlara ihtiyacının olduğunu fark etmeden önce sana verdi.

Elinde Karun'un bütün hazineleri olan bir adam düşünelim. Ancak bu adam kör olsun. Ve senden karşılığında ne istersen vermek üzere gözlerini istiyor olsun. Ne kadar istersin? Eminim ki Karun'un bütün hazinesi karşılığında bile gözlerinden vazgeçmezsin. Bu çok az fark ettiğin nimetlerden sadece biridir! Geri kalan nimetleri ya da sadece senin için önemli olan nimetleri saymaya çalışsan durum ne olur? Sadece vücudundaki nimetlerin sayısı milyarlarca hatta daha fazladır! Niçin bu kadar fazladır biliyor musun? Çünkü O el-Vehhab'tır. İstenmeden verir, bahşeder. Şayet istenmeden vermesi böyle ise istendikten sonra vermesi nasıl olur?

"Süleyman: Ey Rabbim! Beni bağışla ve bana ikramda bulun...dedi." [4]

Süleyman (as) günahlardan bağışlanmayla lütuf talebini nasıl da aynı yerde zikretmişti? Bizler istemeyi Allah'a yakınlıkla alakalandırmışız hep... Süleyman (as) ise bizlere istemenin muhtevasıyla ilgili bilgi veriyor; Günahlarından tövbe etmeni, en uzak hayallerinin gerçekleşmesini talep etmeye sebep kıl.

Süleyman (as) o an güzel bir ev istemedi. Muhteşem bir saray da istemedi. Altından bir ada da istemedi. Bunlardan çok daha büyüğünü, kendisinden sonra kimseye nasip olmayacak bir mülk bağışlamasını istedi. Sonra da duasını Allah'ın güzel isimlerinden biriyle bitirdi.

"Şüphesiz ki sen el-Vehhab olansın."[5]

Sen Ey Yüce Allah'ım, büyük bağışları vermenin kendisine zor gelmediği, en uzak hayalleri talep edenin isteklerini verirken bunu imkânsız görmeyensin.

Süleyman (as) sadece kendine has kılınmış özel bir mülk istedi. el-Vehhab olan ise ona en farklı mülkleri verdi. Değdiği yere hoşça esen rüzgârı, bina yapan dalgıç şeytanlarını ve demir halkalarla bağlı diğer yaratıkları onun emrine verdi. O rüzgâr, onu ve beraberindekileri yeryüzünün doğusundan batısına götürüyordu. Şeytanlar denizlerin en derinliklerine dalıyor ve onun için en pahalı hazine ve mücevherleri çıkarıyorlardı. Ve onun için en büyük ve en güzel sarayları inşa ediyorlardı.

Allah (cc) bu nimetleri, sadece yıllar önce vefat eden Süleyman (as) ile ilişkilendirmemiz için mi zikretti? Yoksa Süleyman (as) gibi, diri olan ve ölmeyen Allah (cc)'dan yakini bir şekilde istememiz için mi?

Allah'ın bunları, manasından uzak sadece Kur'an'ın eşsiz ahengini oluşturması için mi zikrettiğini sanıyorsun? Yoksa onları dualarımıza, zikirlerimize ve yakarışlarımıza döndürüp, onlarla gece karanlığındaki seccelerimize hoş bir maneviyat kokusu yaymamız için mi?

O (cc) hayatını birçok ihtiyaçla donattı ve sonra sana dedi ki: "Ben el-Vehhab'ım! Bol bol lütuflarda bulunurum." Sen ise bu denklemdeki üçüncü unsuru görmemekte ısrar ediyorsun. Üçüncü unsur, "Bana dua edin, size icabet edeyim" ayetidir.

Şimdi anladın mı? İste... Dualarının ufkunu sınırsız tut...

Şimdi sana sınır ve engel tanımayan duaların hikâyelerini anlatacağım!

[4] (Sad, 35)
[5] (Al'i-İmran, 8)

Peygamber kıssalarının Kur'an'da zikredilmelerinin hikmetleri olarak bize örnek olmaları ve bize öncü olmaları olduğunu biliyoruz. Kur'an'daki peygamber dualarını okuyup, düşünürken hepsinin ortak bir yönünün olduğu dikkatimi çekti.

Kur'an'da icabet edildiğine dair zikri geçen peygamber dualarının çoğunda çok farklı bir özellik var. Bunları beraber inceledikçe çok şaşıracaksın. Bu özelliği şu sözle özetleyebilirim: "Duanın garipliği"!

Peygamberler, dualarının çoğunda gerçekleşmesi en yakın olan şeyi istememişler aksine en garip olan şeyi istemişlerdir.

Az önce zikrettiğimiz Süleyman (as) garipliğin en zirve yerinden bir istekle dua etmiştir.

"Süleyman: Rabbim! Beni bağışla; bana, benden sonra kimsenin ulaşamayacağı bir hükümranlık ver. Şüphesiz sen, daima bağışta bulunansın, dedi."[6]

O, Allah'tan bir mülk istemiyor. Büyük bir mülk de istemiyor. Kendisinden sonra kimseye verilmeyecek veya özelliklerinden istifade edemeyecekleri bir mülk istiyor. Peki, bu duasına nasıl karşılık verildi? Duasına karşılık hemen şu cevap geliyor:

"Bunun üzerine Biz de, istediği yere onun buyruğu ile kolayca giden rüzgârı, bina kuran ve dalgıçlık yapan şeytanları, demir halkalarla bağlı diğerlerini onun buyruğu altına verdik. İşte Bizim bağışımız budur; ister ver, ister tut, hesapsızdır." dedik."[7]

Kavminin kâfirleri Nuh'a (as) eziyet edince, ondan beklenen dua, kavminin helak olmasına dair yapacağı dua olurdu. Ancak o böyle yapmadı. Aksine duasını genelleyerek dedi ki:

"Ve Nuh demişti ki: Rabbim, yeryüzünde kâfirlerden bir tek kişi bile bırakma!" [8]

Yeryüzündeki bütün kâfirlerin helak olması için beddua etti. Son derece garip bir dua... Duanın garipliği oranında cevabı da hızla geldi:

"Biz de bunun üzerine gök kapılarını boşanan sularla açtık. Yeryüzünde kaynaklar fışkırttık; her iki su, takdir edilen bir ölçüye göre birleşti."[9]

Zekeriyya (as) da yine son derece garip bir duada bulundu. O yaşlı, kemikleri ve bedeni zayıflamış, saçları beyazlamış bir adamdı. Karısı da kısır idi. Hal böyle iken o duasında şöyle diyor:

"Zekeriya da: Rabbim! Beni tek Başıma bırakma, Sen varislerin en hayırlısısın" diye nida etmişti."[10]

Bütün işaretler bir çocukla rızıklanmasının imkânsızlık mesabesinde olduğunu gösteriyordu. Zekeriyya (as) bu garip duasıyla yetindi mi? Hayır. Duasındaki garipliği daha da arttırdı. Dedi ki:

"... Bana kendi tarafından; bana ve Yakub hanedanına varis olacak bir çocuk bağışla ve onu hoşnutluğuna ulaşmış bir kimse kıl!" [11]

O, öylesine bir çocuk istemiyor. Aksine çok nadir vasıflara sahip bir çocuk istiyor. Tüm bu garipliklere rağmen el-Vehhab şöyle cevap veriyor:

"Onun da duasını kabul ettik. Ona Yahyâ'yı ihsan ettik.."[12]

[6] (Sad, 35)
[7] (Sad, 36-39)
[8] (Nuh, 26)
[9] (Kamer, 11-12)
[10] (Enbiya, 89)
[11] (Meryem, 5-6)
[12] (Enbiya, 90)

Allah'ın nebisi Musa (as) yalvara yakara Rabbinden talepte bulunuyor. Duasını şiddetlendiriyor. İstekleri arasında bir talebi garipliklerle dolu! Kendisi daha yeni peygamber seçilmişken üstüne kardeşinin de peygamberlikle rızıklandırılmasını istiyor ve diyor ki:

"Ve âilemden kardeşim Hârûn'u bana yardımcı kıl!"[13]

Musa (as) dışında bir kimsenin başka birinin peygamber olması için dua ettiğini bilmiyoruz! Kerim olan Allah (cc) bu duanın ardından şöyle buyuruyor:

"Allah şöyle dedi: İstediğin sana verildi ey Mûsâ!"[14]

Kur'an'ı incelediğimizde el-Vehhab ismi ve vehb (lütuf) fiiliyle, zürriyet ve çocuk verilmesi arasında güçlü bir alaka olduğunu görürüz. Evet, bunların dışında ilim ve mal verilmesi için de kullanılmış olsa da zürriyet talebi ve zürriyetin bahşedilmesinin bu isimle alakası çok daha güçlü ve açıktır.

"Yarabbi! Bana kendi katından temiz bir soy bahşet (hibe et)..!"[15]

"Hamd o Allah'a ki bana ihtiyarlık halimde İsmail ve İshak'ı ihsan buyurdu (hibe etti)..." [16]

"Bana kendi tarafından bir çocuk ver (hibe et)!..."[17]

"Yarabbi! Bana sahihlerden (bir çocuk) ihsan buyur (hibe et)!"[18]

"Ona İshak'ı ve fazladan da Yakub'u bahşettik (hibe ettik).."[19]

"Biz de onun duasını kabul ettik, ona Yahya'yı bahşettik (hibe ettik).." [20]

"Davud'a Süleyman'ı bahşettik (hibe ettik).." [21]

"Dilediğine kız çocukları bağışlar (hibe eder), dilediğine erkek..."[22]

İmanî bilginin gerekliklerinden hatta aklın gereklerinden biri de bir şey isterken isteğinle uyumlu lafızları kullanmandır. Bir hükümdardan bir şey isteyeceğin zaman, "Ey tevazu sahibi kişi senden biraz mal istiyorum" veya "Ey cesur kişi!" diyerek istemen mantıklı olmaz. Aksine böyle bir şey isteyeceğin zaman onu cömertlik, zenginlik ve iyiliksever vasıflarıyla zikredersin.

Aynı şekilde âlemlerin rabbinden bir şey isterken de bu böyledir. Şayet O'ndan zürriyet isteyeceksen uygun olan O'nun vehhab ismini ve vehb sıfatını kullanarak, kalpten, ısrarla ve duana icabet edeceğine inanarak dua etmendir. Zira Rabbimiz cömerttir, bağışı bol olan vehhabtır. O'nu vermekten hiç bir şey aciz bırakamaz. O'na hiç bir şey de ağır gelmez.

Allah'ın (cc) önemli mevkiler, yüksek mertebeler bağışlaması cömertliğindendir. Bunu da asla çok görmez aksine cömertçe yapar. Öyle ki bu yüce bağışlar ve bol bol yapılan hibeler karşısında akıllar hayrete düşer.

İmran'ın hanımı, karnındaki çocuğu Beytu'l-Mukaddes'e hizmet etmesi için Allah'a (cc) adadı. Karnındaki bebeğin erkek olacağını düşünüyordu. Ama bebek kız doğdu! Hâlbuki erkek, kız gibi değildi. Ancak Allah onun bu adağını kabul etti. Sonra ne mi oldu? Allah (cc) ona saliha, Allah'ın huzurunda sürekli divan duran, huşulu, yeryüzünde Allah'a çok ibadet eden bir kız bahşetti. Onu kemâl derecesine ulaşmış az sayıdaki kadınlardan biri yaptı. Allah (cc) ona olan kerem ve lütfunu

[13] (Taha, 29-30)
[14] (Taha, 36)
[15] (Al-i İmran, 38)
[16] (İbrahim, 39)
[17] (Meryem, 5)
[18] (Saffat, 100)
[19] (Enbiya, 72)
[20] (Enbiya, 90)
[21] (Sad, 30)
[22] (Şura, 49)

devam ettirdi ve onu yüce bir evlada anne yaptı. O evlat, yeryüzündeki en yüce beş insandan biri olan İsa (as) idi. Adağının bu şekilde bir cömertlikle kabul edileceği İmran'ın hanımının aklından geçer miydi?

Allah (cc) İbrahim'e (as) şöyle vahyediyor:

"İbrahim de bunları yerine getirdiğinde O'na 'Seni insanlara önder yapacağım' demişti."[23]

Allah (cc) onu tüm insanlığa önder olmakla rızıklandırıyor. Üstelik bastığı yeri Allah'ın emriyle kutsal bir mekâna dönüştürüyor.[24] Yaşlı bir adam olduğunda ise ona İsmail'i bahşediyor. Sonrasında da İshak'ı, İshak'tan sonra da torunu Yakub'u. Sonra da diyor ki:

"Her birini peygamber yaptık." [25]

Dostunun bir evlada ihtiyacı olduğu zaman cömertliğiyle ona bir evlat bahşediyor. Ancak bu bağışın üstünde daha büyük bir bağış var ki o da bu çocuğun peygamber olması, onun çocuğunun da peygamber olmasıdır. Hatta çocuğun torunu olan Yusuf'un (as) da peygamber olmasıdır.

O'nun (cc) cömertliğinin tecellilerinden biri de, azın karşılığını çok ile, doğru ve ihlasla yapıldığında basit amellerin karşılığını da bol lütufla vermesidir.

Ben-i İsrail'den bir kadın, bir köpeğe su içirdiği için genişliği yer ve gökler kadar olan cennete giriyor. Genişliği yer ve gökler kadar olan cennet ile köpeğe verilen azıcık suyun karşılaştırmasını sana bırakıyorum! Bu amele böyle bir lütufla karşılık vermeyi ancak el-Vehhab olan Allah yapar.

Zira O hesapsız lütufta bulunur!

[23] (Bakara, 124)
[24] (Makam-ı İbrahim)
[25] (Meryem, 49)

Mizah/Şaka

Ümmü Firdevs

DİL AFETİ

Takva

Kasım 2026
70. Sayı

takvadergisi.org

Sosyal hayatın neşesi, sohbetlerin çeşnisi olan mizah, insanoğlunun fıtratında var olan ve ruhu dinlendiren naif bir ihtiyaçtır. İslam dini, insanı meşru çerçevenin dışına çıkarmayan, gönüllere ferahlık veren tebessümü ve şakayı yasaklamamış; aksine bunu bir iletişim güzelliği olarak değerlendirmiştir. Ancak her şeyde olduğu gibi mizahta da aşırılık, dili kontrolden çıkarıp "dil afetleri" dediğimiz manevi hastalıklara kapı aralayabililir, aşırı şaka, çok gülmeye sebep olabilir. Çok gülmek ise kalbi öldürür. Bazen de kin tutmaya sebep olur. Olgunluğu ve vakarı düşürür.

Mizahın Sınırı

1- Doğruluk ve Samimiyet

İslam'da şakanın ve mizahın temel sınırı gerçekliktir. Şaka yaparken dahi yalan söylememek esastır. Mizah adı altında yalan söyleyerek insanları eğlendirmeye çalışanlar için ise Allah Resûlü (sav) çok net bir uyarıda bulunmuştur:

"İnsanları güldürmek için yalan konuşan kimseden yazıklar olsun! Yazıklar olsun ona, yazıklar olsun!"[1]

Peygamber Efendimiz (sav) kendisi de şaka yapar, ashabını tebessüm ettirirdi fakat O'nun mizahı daima hakikat üzere inşa edilmişti. Nitekim sahabe-i kiram: "Ey Allah'ın Resûlü, sen bize şaka yapıyorsun?" dediklerinde O (sav) şu ölçüyü koymuştur:

"Ben şaka yaparım; ancak haktan başkasını söylemem."[2]

Gereğinden fazla yapılan, her ortama yayılan ve ciddiyeti zedeleyen şaka, dilde harama kayma riskini artırır. Kalbi katılaştırır, insanın heybetini ve vakarlarını alıp götürür.

2- Kardeşlik Hukukunu Korumak

"Ey iman edenler! Bir topluluk diğer bir toplulukla alay etmesin; belki de onlar kendilerinden daha hayırlıdır..."[3]

Ayetin bağlamına göre yapılan şakalarda başkasını alay konusu edip incitmemek gerekir. Çünkü şeytan kardeşlerimiz ile aramıza fitne, kırgınlık, düşmanlık katmak için uğraşmaktadır.

"Kullarıma de ki: (Birbiriyle iletişime geçtiklerinde) en güzel olanı söylesinler. Çünkü şeytan, (kullandıkları sözcüklerle) aralarını bozmaya çalışır. Şüphesiz ki şeytan, insan için apaçık bir düşmandır."[4]

Allah Rasulu (sav) şöyle buyurmuştur: **"Kardeşinle çekişme ve ona sevmediği şakaları yapma."**[5]

Hadiste de geçtiği üzere herhangi bir düşmanlık, kin ve kırgınlığa sebep olan şakalar yasaklanmıştır. Bilakis kontrolsüz şaka kine, gıybete ve kırgınlıklara zemin hazırlar.

Ömer b. Abdülazîz (rh) muhataplarını şu sözlerle uyarırdı:

"Şakadan sakının! Çünkü o, kin doğurur ve kötü duyguları depreştirir."

3- Sırf Güldürmek İçin Yapılan Şakalar

Sırf insanları güldürmek için şaka yapmak ise yasaklanmıştır. Allah Rasulu (sav) şöyle buyurmuştur:

"Bir kimse meclisteki arkadaşlarını güldürmek için öyle bir söz söyler ki, bu yüzden Süreyya yıldızından daha uzak bir mesafede ateşe atılır."[6]

Bilakis çok gülmek ve sürekli mizahla meşgul olmak kalbi gafil kılar, kalbi öldürür. Ömer (ra) bu tehlikeyi şöyle beyan eder:

[1] (Ebu Davud, Edeb, 80; Tirmizî, Zühd, 28)
[2] (Taberani, Heysemi)
[3] (Hucurât, 11)
[4] (İsrâ, 53)
[5] (Buhari, Edebü'l-Müfred; Tirmizi)
[6] (Ahmed,Müsned)

"Kişi çok şaka yaparsa onun heybeti azalır. Şaka yapan hafife alınır. Kim neyi çok yaparsa onunla tanınır. Çok konuşanın yanlışı çok olur. Yanlışı çok olanın hayâsı azalır. Hayâsı az olanın takvası az olur. Takvası az olanın kalbi ölür."[7]

Bir de çok gülmek insanın ahireti unuttuğunu gösterir. Rasulullah (sav) şöyle buyurmuştur: **"Benim bildiklerimi bilseydiniz az güler çok ağlardınız."**[8]

İslam'ın Müsaade Ettiği ve Teşvik Ettiği Meşru Tebessüm

İslam'ın tebessüm ve mizah anlayışı, hayatı çekilmez bir kasvetle karartmak değil bilakis hakikatten sapmadan gönülleri ferahlatmaktır. Nitekim Nebevî iklimde yetişen sahabe-i kiram ve onların izinden giden büyük âlimler, kırıcı olmadan ve yalana sapmadan sohbetlerini nükte ile süslemesini çok iyi bilmişlerdir.

Peygamberimizin şaka yaptığı zamanki doğruluk ve zarafeti;

Rasûlullah (sav) kendisine gelip "Ey Allah'ın Resûlü, Allah'a dua et de beni cennetine koysun" diyen yaşlı bir kadına **"Cennete yaşlı kadınlar giremez"** buyurmuştur. Kadın üzülerek ağlamaya başlayınca Efendimiz (sav) durumun hakikatini açıklayarak şöyle tebessüm etmiştir: **"Cennete yaşlı olarak girilmez, herkes genç olarak girer."**[9]

Ali (ra) ile Ebu Bekir (ra) birlikte hurma yerken Ali (ra) kendi hurma çekirdeklerini çaktırmadan Ebu Bekir'in önüne biriktirir. Sonra da tebessüm ederek: "Ey Ebu Bekir, ne kadar çok hurma yemişsin!" der. Ebu Bekir (ra) ise nükteyi zarafetle tamamlar: "Sen de çekirdekleriyle mi yedin ey Ali, hiç çekirdek kalmamış!" Halk arasında Peygamberimiz ile Ali (ra) arasında geçtiği de nakledilen şu zarif latifede ne kadar doğru, kırıcı olmadan da mizah yapılabileceğini göstermektedir.

Zeyd b. Eslem (ra) anlatır: Ümmü Eymen isminde bir kadın Resûl-i Ekrem'e (sav) gelerek "Kocam sizi davet ediyor" dedi. Peygamber Efendimiz (sav) "Senin kocan kim? Gözlerinde beyazlık olan kişi mi?" diye sordu. Kadın "Vallahi gözlerinde beyazlık yoktur" dedi. Rasulullah Efendimiz (sav) "Hayır! Kocanın gözlerinde beyazlık var" buyurdu. Kadın "Vallahi yoktur" dedi. Resûl-i Ekrem Efendimiz (sav) "Gözünde beyazlık olmayan hiçbir kimse yoktur" buyurdu. Rasulullah (sav) bununla göz hastalığını değil, göz bebeğini çevreleyen beyazlığı kastetmiştir.

Başka bir kadın Rasulullah Efendimiz'e (sav) gelerek "Ey Allah'ın Rasulü! Beni bir deveye bindir" dedi. Peygamber Efendimiz (sav) **"Biz seni deve yavrusuna bindireceğiz"** buyurdu. Kadın "Deve yavrusunu ne yapayım, o beni taşıyamaz" deyince Rasulullah (sav) **"Her deve başka bir devenin yavrusudur"** buyurdu.[10]

Rasulullah (sav)'in ve sahabenin şaka yaparken kullandığı uslüp, yüzlerimizde tebessüm bırakmaktadır. Şaka sünnettir ancak onu devamlı değil de yerli yerince ve güzelce yapabilenler içindir. Sürekli şaka yapmak ise kötülenmiş bir ahlaktır.

Şaka ve mizah, hayatın meşru neşesidir ancak insanı dünyalık eğlencelerin sarhoşluğuna boğup asıl varış noktasını unutturmamalıdır. Dili afetlerden korumanın, tebessümü sadakaya dönüştürmenin sırrı kalbin ahiret bilincini daima diri tutmasında saklıdır.

Rabbimiz dillerimizi afetlerden, kalplerimizi gafletten muhafaza eylesin.

Tebessümümüzü sünnet-i seniyye üzere kılıp ahiret derdimizi unutturmasın. Âmin.

[7] (İbn Ebu'd-Dünya)
[8] (Buhari, Müslim)
[9] (Tirmizî, Şemâil)
[10] (Ebu Davud, Tirmizi)

Cebimizdeki Sessiz İşgal - Akıllı Telefonlara Sızan Zararlı Yazılımlar

Burak Eryılmaz

Takva
Kasım 2026
70. Sayı
takvadergisi.org

Akıllı telefonlar, günlük hayatın vazgeçilmez birer asistanı olmanın ötesinde, en hassas kişisel ve kurumsal verilerimizin depolandığı dijital kasalara dönüştü. Ancak bu cihazların sunduğu pratiklik, siber saldırganlar için de geniş bir hedef tahtası anlamına geliyor. Günümüzde zararlı yazılımlar (malware), eski nesil bilgisayar virüsleri gibi sistemi tamamen çökertmek yerine, arka planda sessizce çalışarak verileri sızdırmayı veya cihazı bir botnet ağına dâhil etmeyi hedefliyor.

Peki, bu sessiz işgal nasıl oluyor? Zararlı yazılımlar cihaza nasıl sızıyor?

Mobil ekosistemdeki güvenlik açıklarının büyük bir kısmı, yazılım hatalarından ziyade kullanıcı manipülasyonuna dayanıyor. Oltalama (phishing) saldırıları, sahte kargo bildirimleri, aciliyet hissi yaratan e-devlet mesajları veya güvenilir olmayan kaynaklardan indirilen üçüncü parti uygulamalar, saldırganların en sık başvurduğu yöntemler arasında yer alıyor. Bir kullanıcı zararlı bir bağlantıya tıkladığında yazılım genellikle işletim sisteminin sunduğu erişilebilirlik servislerini (Accessibility Services) istismar ederek sisteme yerleşiyor. Bu aşamadan sonra zararlı yazılım, kullanıcının ruhu bile duymadan cihazın temel fonksiyonlarına müdahale edebiliyor. Özellikle gelişmiş tehditler, standart güvenlik taramalarını atlatacak şekilde arka plan işlemlerine kendilerini enjekte ederek gizleniyor.

Zararlı yazılım cihazda aktif hale geldiğinde, saldırganın komuta kontrol sunucusundan aldığı talimatları uygulamaya başlar. Sıkça karşılaşılan senaryolar şunlardır;

Rehber ve Mesajlaşma İstismarı:

Yazılım, cihazın rehberine ve WhatsApp, Telegram gibi mesajlaşma uygulamalarına doğrudan erişim sağlar. Kullanıcının haberi olmadan arka planda kişi listesindeki numaralara spam linkler, sahte reklamlar veya rastgele galeri görselleri göndererek enfeksiyonu yaymaya çalışır.

Pano (Clipboard) Manipülasyonu:

Cihazın kopyalama panosuna sızan zararlılar, kullanıcının kopyaladığı cüzdan adreslerini veya metinleri anlık olarak değiştirerek veri hırsızlığı yapar veya yanlış veri gönderimine yol açar.

Gölge İşlemler:

Ekran kapalıyken bile cihazın işlemcisi kullanılarak reklam tıklama sahtekarlığı (ad-fraud) yapılır veya cihaz bir kripto madencilik ağına dahil edilir.

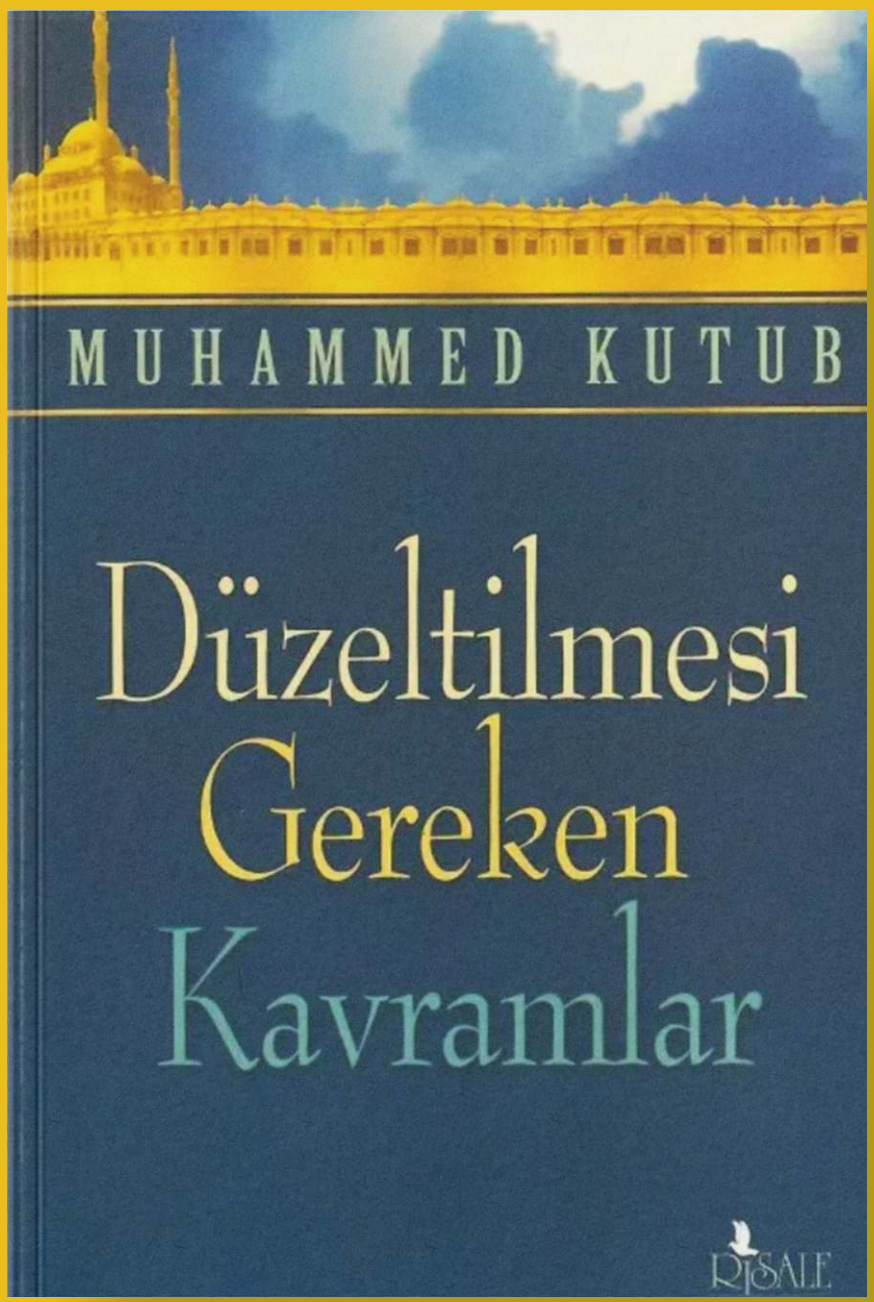
Tehditlere Karşı Alınması Gereken Önlemler

Mobil cihazları bu tür karmaşık tehditlerden korumak proaktif bir savunma stratejisi gerektirir. Uygulama izinleri düzenli olarak denetlenmeli; özellikle SMS okuma, rehbere erişim ve ekranın üzerinde gösterim gibi kritik izinler yalnızca kesinlikle güvenilen uygulamalara verilmelidir. Resmi mağazalar dışından uygulama yüklemekten (sideloading) kaçınılmalı ve şüpheli SMS bağlantılarına asla tıklanmamalıdır.

Dijital güvenliğin en zayıf halkası teknolojinin kendisi değil, insan faktörüdür. Bilinçli bir kullanım alışkanlığı geliştirmek ve arka planda gerçekleşen işlemleri izleyebilecek temel bir siber okuryazarlığa sahip olmak, cihazlarımızı hedef alan bu sessiz işgallerin önüne geçmekteki en güçlü kalkanımızdır.

Düzeltilmesi Gereken Kavramlar

Muhammed Kutub

Muhammed Kutub, bu muhteşem eserinde, günümüz insanlarının zihninde yanlış yorumlanan, daraltılan veya tahrif edilen temel İslami kavramların yeniden Kur'an ışığında tashih edilmesi gerektiğini savunur.

Muhammed Kutub, eserinde müslümanın her şeyden önce zihnindeki kavramları yanlış yorumlardan ayıklayarak tashih etmesi, doğru temeller üzerine oturtması gerektiğini dile getirmektedir. Buradan hareket eden yazar kelim-i tevhid, ibadet, kaza ve kader, dünya ve ahiret kavramlarını ele alarak incelemektedir. Ayrıca kelime-i tevhidin pratiğe dökülmesi ve kişinin hayatına yansıması gereken bir gerçek olduğu da eserde işlenen konular arasındadır

Muhammed Kutub 1919 yılında Mısır'ın Asyut şehrinde doğdu. Baba Hacı İbrahim Kutub Asyut'a bağlı Kâlia köyünde sayılan birisi olarak bilinmektedir. Muhammed Kutub Seyyid Kutub'un en küçük kardeşidir. Muhammed Kutub liseyi bitirdikten sonra Kahire Üniversitesi, İngiliz Filolojisi bölümünü ve yüksek öğretmen okulunu bitirdi. Üniversite yıllarında bir yandan psikoloji üzerine eğitim görürken, öte yandan da İslami araştırma ve incelemelerde bulundu.

Muhammed Kutub'un 20'yi aşkın eseri vardır ve çoğu Türkçe'ye çevrildiği için Türkiye'de tanınan bir İslam mütefekkiridir. Muhammed Kutub'un 20. Asrın Cahiliyesi adlı kitabı, belki de en çok tanınan kitabıdır. Kutub uzun yıllar hapislerde kalmış bir ilim ve fikir adamıdır. Despot Mısır rejimine karşı verdiği mücadeleden dolayı hayatının bir kısmını sürgünlerde geçirdi. Kitaplarında müslümanların sorunlarını ele aldı. Çağdaş Dünyaya İslami Bakış, Çağdaş Fikir Akımları, Çağdaş Konumumuz, İnsan Psikolojisi Üzerine Etüdler, Hanım Sahabiler, Biz Müslüman mıyız?, Alemlere Rahmet Hz. Muhammed, kitapları Türkçe'ye tercüme edilen diğer eserlerinden bazılarıdır.

www.takvadergisi.org